

Марија М. Марковић¹

МОГУЋНОСТИ И РЕАЛИЗАЦИЈА НАСТАВЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА КАО СТРАНОГ ПРЕКО ИНТЕРНЕТА

Захваљујући убрзаном развоју технологије, данас имамо све више платформи за учење страних језика, дигиталне и интерактивне табле, програме за прављење персонализованих, креативних, интерактивних вежби, онлајн курсеве, безброј доступних садржаја на интернету који се могу прилагодити циљевима наставе. Услови попут оних који су нас снашли почетком 2020. године услед појаве пандемије и преласка на онлајн часове, само су допринели бржем прилагођавању на овај вид наставе и откривању учинковитијих могућности за учење страних језика.

У овом раду желимо да прикажемо могућности извођења онлајн наставе српског као страног језика и њене специфичности са посебним освртом на уравнотежено увежбавање језичких вештина. На примеру вишегодишњег рада на платформама за учење страних језика (Italki, Preply, Verbling) и преко Skуре и Zoom апликација, показаћемо карактеристике онлајн наставе, избор дигиталних алата и у којој мери могу бити заступљени. Желимо да укажемо на добре стране оваквог вида учења и предности које нам пружа могућност коришћења интернета у реалном времену часа. С друге стране, не можемо занемарити и изазове са којима се сусрећемо, те ћемо понудити неке од начина превазилажења који могу послужити као подстицај колегама за стварање дигиталног опуса који би био од помоћи, како предавачима, тако и ученицима.

Кључне речи: српски као страни језик, онлајн часови српског као страног језика, новине у онлајн настави, језичке вештине у учењу путем интернета.

1. Увод

Савремено доба, дигитализација, муњевић развој технологије и друштвених мрежа, довели су до развијања и унапређивања платформи, дигиталних алата и апликација за учење страних језика путем интернета. Од 2020. године са почетком пандемије и глобалним затварањима много људи је

¹ marija.mar89@gmail.com

прешло на рад од куће и открило да се може бавити и другим активностима из удобности свог дома, и то уз помоћ рачунара. У потрази за онлајн часовима српског језика као страног ученици долазе до наставника преко платформи и апликација за учење страних језика и/или преко друштвених мрежа.

Платформе за онлајн учење страних језика, као што су Preply, Italki и Verbling, постоје последњих петнаестак година² као посредници који повезују људе који желе да уче стране језике са наставницима широм света. Са почетком пандемије доживљавају процват на глобалном нивоу³ не престајући да унапређују своје системе како би понудиле што бољу услугу свим корисницима, и ученицима и наставницима. Иако се међусобно разликују, јер имају посебне софтвере, поменуте платформе функционишу на врло сличан начин. Оне помажу наставницима да покажу и промовишу своје услуге и да стекну материјалну корист радећи самостално, а ученицима да дођу до свог циља, и то према сопственим критеријумима (могу изабрати време које им одговара, цену према својим могућностима и наставника који ће одговорити баш на њихове потребе). Предавачи се представљају у писаној и у видео форми на својим налозима како би што боље приказали своје искуство, методе рада, али и интересовања и активности, на основу чега олакшавају претрагу ученицима. Најчешће могу предавати само један језик, углавном свој матерњи, за чије предавање поседују одређени сертификат.⁴ Након провере података и одобрења отварања профила следе прављење персонализованог распореда, креирање курсева (нпр. српски за почетнике, конверзацијски српски, пословни српски, итд.) и одређивање цена часова. Прављење налога и наставника и ученика је потпуно бесплатно, али платформа узима одређени проценат за сваки одржани час, па је препоручљиво да наставник води рачуна при постављању цена како појединачних часова, тако и пакета.⁵

Платформе одликују интегрисани алати који доприносе динамици саме наставе у реалном времену часа, у исто време чинећи је лако изводљивом за све кориснике. Најважнији алат је, засигурно, виртуелна учионица са опцијама првенствено за синхрону (Martyushev 2021:10), али и за асинхрону

² Italki је основан 2006. године са седиштем у Хонгконгу, Preply 2012, а Verbling 2011. године са седиштима у САД-у.

³ Чланак је доступан на сајту <https://www.forbes.com/sites/mergermarket/2020/04/15/language-learning-apps-are-seeing-a-surge-in-interest-during-the-covid-19-pandemic/?sh=7f31235d48f4>.

⁴ На свим платформама је неопходно доставити доказ о стручности предавача, али на платформи Italki, поред стручних наставника имамо и тзв. „Community Tutors”. Ова група обухвата људе који немају сертификате за предавање језика, али желе да помогну ученицима најчешће са конверзацијом на свом матерњем језику, а цене њихових часова су обично ниже. На овој платформи, такође, постоји и опција за тандемско учење језика, која је потпуно бесплатна.

⁵ На Italki платформи наставници могу нудити појединачне часове или пакете од 5, 10 или више часова са попустима или без њих. Узимањем пакета ученици се обавезују да имају више часова са једним наставником.

комуникацију што подразумева уграђен аудио и видео систем, интегрисану таблу за писање и цртање, опцију за дељење екрана, додавање материјала попут докумената, слика, делова књига и прозор за размену порука, а Verbling има додатну опцију за писање и цртање по подељеном екрану. Читави тимови раде на подршци, па поред техничке, корисницима је понуђена и подршка за промовисање услуга кроз рекламе на интернету, блогове и друштвене мреже. У скорије време се све чешће организују разноврсни вебинари и курсеви за унапређење онлајн наставе бавећи се методиком наставе страних језика, али и дигиталним иновацијама у настави, коришћењем нових опција на платформама⁶ и маркетингом. Тако наставници могу похађати вебинаре о унапређењу конверзацијских часова, вежбању изговора, раду са апсолутним почетницима, подршци полазника у самосталном учењу, повећању материјалне добити држањем часова, или рекламирању својих услуга.⁷ Уколико желе, наставници српског језика имају прилику да пишу текстове за блог, деле савете за учење језика, праве бесплатне материјале за ученике и на тај начин промовишу српски језик и културу.⁸

Технички детаљи имају велику улогу у електронском учењу, али никако не смеју бити испред циља саме наставе. Потребно је усавршити оне дигиталне алате који доприносе ефикасности часова и омогућавају добру комуникацију првенствено у реалном времену часа. Зависно од искуства наставника, али и техничких могућности ученика⁹ бира се платформа за одржавање часова, а то може бити и неки други софтверски програм за видео конференције, као што су: Skype, Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, WeChat и др. Zoom се истиче као најбоље решење због функционалности и интегрисаних опција које нуди у дигиталном окружењу, а од којих зависи успешност саме наставе (Новаковић 2021: 111, 116). Могућности Zoom платформе које бисмо издвојили овде као веома значајне су: дељење целог екрана или појединачних прозора, писање по подељеном екрану, коришћење емотикона током часа (у групној настави је посебно користан емотикон подигнуте руке који ученици користе када желе да добију реч), Breakout rooms или издвојене собе у које можемо организовати ученике да раде вежбе, а чиме онлајн час постаје активнији и динамичнији за учеснике. Одлично је урађена оптимизација коришћења других апликација, интернет страница, докумената док истовремено видимо видео галерију са ученицима. Постоји и

⁶ Свака платформа непрестано унапређује свој систем трудећи се да омогући корисницима што лакше коришћење свих опција.

⁷ Више о томе погледати на сајту https://preply-tutors-academy.thinkific.com/pages/professional-development-webinars?th__ug=9766e80e

⁸ Више о томе погледати на сајту <https://www.italki.com/en/community/for-you?language=serbian>.

⁹ У појединим земљама нису подржане све платформе, као нпр. у Кини, или је интернет мрежа лошијег квалитета, па се бира мање захтевна платформа.

опција за утишавање свих других звукова у нашем реалном окружењу, чиме се директно утиче на бољи квалитет звука који је у фокусу, а то су гласови наставника и ученика (или неког аудио/видео материјала). Ипак, морамо узети у обзир и стално прилагођавање ових система, унапређивање и мењање и/или додавање опција, као и промену бесплатних и верзија које се плаћају. Онлајн настава захтева од наставника константно усавршавање и праћење нових садржаја како у методици наставе, тако и у дигиталним иновацијама.

У овом раду се бавимо истраживањем на основу индивидуалних часова који су одржавани најчешће преко Zoom апликације са одраслим полазницима из разних делова света (из Европе, Америке, Аустралије и Азије). Они су различите старосне доби, имају другачије животне стилове и професије, нису на истом нивоу познавања српског језика и вођени су својим појединачним мотивима, али имају исти циљ – да науче и усаврше српски језик. Они су дошли до наставника управо преко посредничких платформи за учење језика.

2. Језичке вештине у онлајн настави

Посматрањем резултата које ученици постижу и потешкоћа које имају приликом усвајања српског језика као страног, приметили смо постојање одређених изазова код интегрисања и уједначеног развијања језичких вештина неопходних за стицање комуникативне компетенције. Сама структура онлајн часова није сложенија од структуре часова уживо и највеће разлике су „условљене техничким условима реализације часова у виртуелном окружењу” што подразумева проверу техничке исправности и креирања е-учионице (Новаковић, Османовић & Максимовић 2022: 11). Специфичности онлајн учионице подразумевају прилагођавање наставног материјала, проналажење мултимедијалних садржаја и избор одговарајућих активности са нагласком на флексибилности као важној карактеристици овог вида наставе (Новаковић, Османовић & Максимовић 2022: 15). Будући да је основни тип часа у настави страног језика лекторски час (Крајишник 2016: 12), све је прилагођено и подређено стицању језичке комуникативне компетенције ученика. А да би се она постигла, неопходан је рад на подједнаком развијању свих језичких вештина, и то онако како се практикују „и у аутентичној употреби језика”, у интегрисаном виду, а не појединачно (Дурбаба 2011: 175). У допуњеном издању *Заједничкој европској референцијној оквира за све живе језике* из 2018. године, представљени су дескриптори за онлајн комуникацију и интеракцију који подразумевају коришћење језика у дигиталном окружењу синхронно и асинхронно, у писаном и усменом виду, а најчешће као комбинацију свега овога (Оквир 2018: 96–99). Стога језичке вештине о којима ће овде бити речи су рецептивне – слушање (разумевање говора), читање (разумевање писаног текста) и разумевање аудио-визуелног садржаја и продуктивне – писање и говор (Оквир 2018: 54, 68).

2.1 Рециптивне вештине

Вештине слушања и читања подразумевају активирање когнитивних капацитета и доводе се „у везу са фактором аутентичности – како језичке, тако и ситуационе” (Дурбаба 2011: 188). Њихово практиковање у онлајн настави, заступљеност, увођење и типови вежбања су готово исти као и у настави уживо. Међутим, у другачијем, сада виртуелном окружењу и захваљујући дигиталним алатима, имамо и различите могућности њиховог интегрисања, али и одређене изазове. Иако данас можемо најлакше доћи до писаних текстова (Дурбаба 2011: 176), примећујемо да прилагођених текстова за наставу српског језика као страног на почетном и средњем нивоу има, заправо, мало. Осим материјала у уџбеницима оригиналне текстове, па и аудио записе које можемо наћи на интернету, у новинама, часописима, књигама, можемо користити само са ученицима на највишим нивоима, којих је ипак, много мање, док је за све друге полазнике неопходно адаптирати и изменити понуђене садржаје, а што захтева не само много времена, већ и одређено искуство у настави језика.

Како бисмо користили већ постојеће материјале, они морају бити прилагођени формату онлајн наставе, тј. морају бити у дигиталној форми. За сада имамо неколико електронских уџбеника (уџбенички комплет *Српски – језик моја завичаја*¹⁰ који садржи три уџбеника – *Каг си срећан!*, *О, радосне вешти!* и *Погийни лас!* ауторке проф. др Марине Јањић) намењених деци која уче српски као завичајни језик и један предвиђен за почетни ниво учења српског језика као страног (*Serbian for beginners*¹¹ исте ауторке). Непрестано се појављују и разне апликације за учење језика (*Simply Learn Serbian*, *Learn Serbian*, *Speak Serbian* и др.), које се не могу сматрати уџбеницима зато што им недостају методички и дидактички елементи, као и педагошко-психолошке поставке (Новаковић 2022: 193, 194), али могу послужити као додатни интерактивни материјал за ученике. Ради се константно и на прављењу интернет курсева за самостално учење (са подршком наставника или без ње),¹² који се могу купити засебно или уписом на неки од програма које онлајн школе нуде, а поред тога многи центри су креирали своје платформе

¹⁰ Комплет се може наћи на страници

<https://asasocijacija.com/kategorija-proizvoda/knjige-i-stripovi/>

¹¹ Уџбеник је доступан на сајту

<https://resources.filfak.ni.ac.rs/media/textbooks/serbian-for-beginners/>

¹² Више о програмима погледати на овим адресама

<http://www.learnserbian.fil.bg.ac.rs/programs.php?id=0>

<https://serbonika.com/serbian-learning-app/>

<https://belgradelanguageschool.com/serbian-online-courses/>

<https://gospeakserbian.com/online-courses-learning-serbian/>

за часове путем интернета са прилагођеним материјалима.¹³ Ово су углавном организације и школе које нуде и стандардне курсеве српског језика као страног у реалној или виртуелној учионици, па су њихови курсеви и програми намењени ученицима. Наставницима остаје на располагању релативно мали број шире доступног интерактивног садржаја, који се користи на онлајн часовима, те сматрамо да је неопходна дигитализација већ постојећих уџбеника и приручника, али и стварање нових електронских материјала за онлајн наставу. Често, нажалост, наилазимо на илегалне копије књига и прилога који иду уз њих. За многе предаваче, посебно за оне који живе изван граница наше земље, а посебно за ученике који живе у иностранству, ово је често једини могући начин да дођу до средстава неопходних за наставу, па би постојање званичног дигиталног опуса материјала значајно поправило тренутну ситуацију. Као добар пример за то нам могу послужити сајтови попут оних за учење других језика, посебно енглеског. Један од добрих примера је сајт под именом Ello¹⁴ где су звучни записи подељени по нивоима и то под бројевима од 1 до 7. Корисници, поред слушања, имају прилику и да читају транскрипт изговореног текста, ураде квиз и погледају додатно објашњење појединих граматичких конструкција. Посебно је занимљив сајт на коме можемо читати вести на енглеском језику који се зове News in levels.¹⁵ Једна иста вест је представљена на три нивоа (почетном, средњем и напредном), а испод текста се налази листа непознатих речи са објашњењима и примерима. На неким интернет страницама проналазимо прилагођене текстове и аудио записе за све нивое са различитим врстама интерактивних вежбања, које ученици могу радити и ван самих часова. Велике издавачке куће као British council и Cambridge¹⁶ имају програме прилагођене учењу енглеског језика са обиљем интерактивног материјала за ученике и мноштвом идеја и савета за наставнике. Корисни су и портали попут *BusyTeacher*¹⁷ где наставници деле своје прилоге разноврсних садржаја разврстане према нивоу и категорији (у зависности од тога да ли се обрађује граматика, нове речи, тема за разговор, читање, писање, слушање, слика за описивање са вежбама и др.). Ови материјали су намењени колегама које их могу бесплатно преузети са сајта, допунити, преправити, одштампати за часове уживо или могу послужити као инспирација и идеја за креирање сопствених материјала. Прављење сличних сајтова за српски језик као страни, дефинитивно, захтева озбиљан тимски

¹³ Више о поменутиим курсевима погледати на страницама <https://aos.azbukum.edu.rs/>, <https://asasocijacija.com/kategorija-proizvoda/kursevi/>

¹⁴ Више о сајту на линку <https://www.ello.org/>

¹⁵ Више о сајту погледати на линку <https://www.newsinlevels.com/>

¹⁶ Више о материјалима и програмима које нуде погледати на линковима <http://skr.rs/z8L8> и <https://www.cambridgeenglish.org/learning-english/activities-for-learners/?skill=reading&rows=12>

¹⁷ Више о томе погледати на линку <https://busyteacher.org/>

рад и подршку, али је пројекат вредан пажње који може и те како допринети онлајн настави.

У данашње време ризница садржаја су и друштвене мреже – *Instagram*, *Facebook*, *TikTok* (Martyushev 2021: 3). Постојање разних профила о учењу српског језика, али и о српској култури, обичајима, историји, географији, туризму и др. омогућава свим људима који желе да науче и усаврше наш језик да сазнају нешто више на забаван начин. Садржаје на друштвеним мрежама, а овде првенствено мислимо на профиле који се баве српским језиком као страним, налазимо у виду краћих текстова и аудио-визуелних записа који су прилагођени различитим нивоима, а често имају и преводе на друге језике (најчешће на енглески, руски и италијански језик) или титлове на српском, што знатно може олакшати разумевање. Поред објава намењених директно ученицима, од велике користи су и објаве са других профила који се баве кувањем, психологијом, путовањима, спортом и другим темама, а које су и едукативног и забавног карактера, те могу допринети развијању вештина код ученика. *YouTube* је још један сајт са мноштвом садржаја краћих и дужих форми попут цртаних филмова, домаћих серија, филмова и емисија од којих неки видеи имају енглеске или српске титлове, што је значајно и подстицајно за ученике почетног и средњег нивоа. Уз то, имамо могућност да ученицима покажемо и друге визуелне материјале који су из света наше културе и традиције, као што су слављење славе, Божића, Ускрса, свадбе, крштења, затим како спремамо српска јела, а има и велики број материјала о градовима, селима и историјским занменитостима, о фестивалима и манифестацијама различитог типа и сл. Подкасти¹⁸ данас могу бити аудио-визуелни садржај или само звучни записи, те уколико желимо да их користимо, морамо имати на уму, пре свега, прилагођеност нивоу ученика. Материјали се бирају врло пажљиво, па је улога наставника веома важна, а његова стручност неупитна (Велимирац 2016: 28). С обзиром на то да не постоји стручна провера садржаја на друштвеним мрежама, наставник има велику одговорност од које зависи не само резултат учења, већ и мотивисаност ученика.

Управо је наставник у онлајн настави и први и, често, главни извор слушања, што му даје и додатну улогу. Многи полазници који живе ван српског говорног подручја, немају пуно прилика у сопственом окружењу да чују језик који уче. У том случају пожељно је створити атмосферу у којој наставник активно учествује у вежбама, тако што даје своје одговоре на питања, примере, информације о себи у складу са темом часа, а са циљем подстицања ученика на двосмерну комуникацију од почетака учења. Непосредна комуникација између ученика и наставника, примена дијалогске методе и што већа изложеност говорном језику су неопходни и незаменљиви,

¹⁸ Избор подкаста видети на линку <https://podcast.rs/>

те друга помоћна средства не морају негативно утицати на наставу (Вељковић Станковић 2007: 189). Наставник може симулирати аудио материјал на самом часу, тако што ће ученику дати инструкције за слушање и вежбе, те ће са искљученом камером изговорити текст. Уместо писања мејлова или порука, повремено се могу користити опције за снимање гласа и на тај начин се размењују гласовне поруке које се могу смењивати са писаним. Међутим, како бисмо избегли или умањили проблем разумевања једино наставниковог говора у овом случају, морамо укључити и друге доступне звучне записе или оне које можемо прилагодити и направити сами снимајући људе у нашем окружењу, а да буду разнолики како би ученици имали прилику да чују различите гласове, интонацију, мелодију, те и како би што више били изложени језику који уче.

За креирање различитих садржаја у онлајн настави неизоставно је коришћење интерактивних апликација које нам нуде безброј могућности за прављење разних вежби и активности како у синхроним, реалним времену часа, тако и у асинхроним. Интерактивне вежбе, као и дигитални алати додатно мотивишу ученике и за самостални рад, а рад на часу чине динамичнијим. Потребно је унапред планирати интерактивност, задатке, њихову форму, те начин прегледања и давања повратне информације. Сви алати које бирамо су у складу са циљем часа, јер апликације саме по себи немају посебну улогу. За креирање аудио и аудио-визуелног садржаја са вежбама могу нам послужити *Voice Recorder*, *Mote*, *NearPod* или *EdPuzzle*, за разне квизове и структурна вежбања *LearningApps* или *Wordwall*, за комбинацију различитих типова задатака изузетно је корисна *Miro* табла, а за учење нових речи *Quizlet* и *Anki* апликације. *Classkick* се може користити за прављење читавих докумената са задацима, дељење садржаја и проверавање рада ученика у реалном времену часа, а за базу података, организовано дељење материјала и писану кореспонденцију *Google Classroom* (Новаковић & Божић 2020: 15).

2.2 Продуктивне вештине

Вештина писања се сматра најзапостављенијом данас у настави језика (Дурбаба 2011: 194), а на онлајн часовима поставља се питање њеног интегрисања. На самим часовима ученици ретко пишу у своје свеске, делом и зато што је сав материјал у дигиталном формату. Наставник записује нове речи, објашњења и примере у прозору за разговор, па су ове белешке сачуване у посебним фајловима, најчешће у *Google docs* документима, где ученици могу додати своја објашњења, слике, превод, примере и све друге елементе који доприносе бољем разумевању. Структурне вежбе се раде у интерактивним апликацијама које подразумевају коришћење дигиталних уређаја, а ређе писање. Навикнути на рад на рачунарима ученици понекад пишу искључиво користећи тастатуру, ретко само оловком, а дешава се да у почетку не желе

да пишу уопште, јер сматрају да им за стицање комуникативне компетенције, писање није потребно.

У савремено доба форме писане комуникације се јесу промениле, али нису нестале. Ученици неретко долазе у ситуације када је потребно написати имејл, пријаву, попунити формулар, учествовати у комуникацији са породицом и пријатељима у групама на друштвеним мрежама на циљном језику. Још увек се врше истраживања да ли је ефикасније писати руком или помоћу дигиталних уређаја и какав утицај оба типа писања имају на когнитивне процесе (Mangen et al. 2015, Aragón-Mendizábal et al. 2016). Сигурно је, пак, да данас сви користимо два начина писане комуникације, те је најбоље и на часовима, а и ван њих увежбавати и један и други вид.

Кроз писање ради креирања текстова у настави се испољава лична креативност, али оно утиче и на јачање мотивације за писање и учење страног језика, као и на стицање самопоуздања (Дурбаба 2011: 197). Одрасли полазници често сами желе да се изразе писаним путем, те радо прихватају предлоге за писање, а и сами долазе на идеје за овакво изражавање. Неки од пројеката које смо имали у настави били су писање дневника, како свакодневних, тако и дневника захвалности,¹⁹ путописа, разгледница и честитки, одлука за нову годину, дописивање на заједничким групама на друштвеним мрежама, попуњавање разних формулара.

На онлајн часовима, провера писања може представљати један од изазова, посебно када се пише оловком и шаљу фотографије писаних текстова. Писање захтева време и велики труд ученика, па треба наћи најбољи начин за повратну информацију у дигиталном окружењу, а и једно и друго се дешава најчешће ван самог часа. Од помоћи могу бити интегрисани алати за додавање коментара, у Word или Google docs документима, грешке се могу обележавати различитим бојама, има опција за додавање линкова и слика у циљу што јаснијих објашњења, а наставник може снимити и кратак видео са усменим исправкама и на тај начин увести и аудио-визуелни садржај.

Исто тако и код вештине говора се поставља питање исправљања грешака, што се чини знатно лакшим у односу на писање. Док ученици

¹⁹ Инспирација за ову идеју био је један профил на Instagram мрежи, који се бави креирањем малих навика. Преузели смо бесплатну радну свеску са профила која је садржала питања и објашњење циља вежбе. Идеја је била да ученици који су на средњем нивоу одговоре на што више питања са једном или више реченица на српском језику у континуитету од неколико дана. Изазов је било и коришћење израза попут „бити захвалан на нечему, за нешто; осећати захвалност за нешто, према некоме или нечему; у вези са неким или нечим”. Ученици су добили један видео са изразима, објашњењем и примерима, те су били припремљени. Иако вежба није била обавезна, већина ученика је написала понешто, а неки су и поделили своје примере са наставником. Један ученик је писао дневник захвалности са турнеје, истичући значајне тренутке, и то ћирилицом са намером да поклати своје записе породици своје жене Српкиње.

говоре, наставник записује грешке у чету, у посебном документу, на табли или у свесци, које онда заједно могу анализирати. Без прекидања и ометања учениковог говора бележе се поједине специфичности, које се сматрају важним за коментарисање. У дигиталној учионици се часови могу и снимати, па је ученицима омогућено да чују себе и на тај начин сами стекну увиде, слушају изговор наставника, понове или забележе нешто што су пропустили у реалном времену часа. Чет је свакако добар алат за повратну информацију, као и табле, или једноставно подељен Word или Google docs документ. Постоје и апликације за снимање говора (*Voki*, *Flipgrid* и *Voice Spice*), па се оне могу користити асинхроно за интеракцију ван часова.

Данас се често стицање комуникативне компетенције изједначава са говором, па се управо овој вештини посвећује највише пажње у настави (Дурбаба 2011: 175). Говор је најкомплекснија активност на страном језику чија успешност зависи од много различитих фактора (Дурбаба 2011: 203), те морамо обезбедити ученицима сигуран и опуштен простор за изражавање (Дурбаба 2011: 204). На индивидуалним часовима који се притом одржавају онлајн често се може „исклизнути” из оквира и теме, те прећи у „ћаскање” без одређеног циља. Иако се и из оваквих разговора може научити нешто, и важни су за стварање опуштене и подржавајуће атмосфере за ученика, важно је држати се контекста и комуникационих задатака. Као и за развијање свих других вештина потребно је поставити јасан циљ и оквир вежбе.

3. Предности онлајн наставе

Премда су мишљења о онлајн настави још увек подељена (Новаковић, Османовић Зајић & Максимовић 2022: 12), овде бисмо желели да истакнемо добре стране оваквог вида учења, посебно зато што је за многе ученике ово тренутно једини могући начин учења српског језика, али и зато што не можемо занемарити промене у савременом свету које нас све више воде ка оваквом облику наставе. За онлајн учење је потребан један дигитални уређај, добра интернет веза и мирно и тихо окружење. И ученик и наставник могу радити са било ког места на било којој тачки планете Земље у време које обома одговара. Доступни су сви материјали на интернету, како писани текстови, видео садржаји, аудио записи, тако и речници, енциклопедије, слике, корисни сајтови (попут *Serboverb*, *Wiktionary*, *Kontekst.io* и др.) и друштвене мреже, апликације, интерактивне табле и сви дигитални алати које можемо користити синхроно и асинхроно. Имамо могућност снимања часова, како оних у реалном времену, тако и оних у тзв. окренутој учионици (*Flipped Classroom*). Овај вид часова постаје све више актуелан и користан, па неретко не само да допуњује, већ и замењује часове у реалном времену. Онлајн окружење нам пружа и могућност организовања групних часова (који

могу донекле „ублажити” недостатак живе интеракције (Крајишник 2016: 12), вебинара, група и укључења уживо (Live) на друштвеним мрежама. За почетак је довољно савладати коришћење једне платформе и једног помоћног дигиталног алата, а поред бесплатних туторијала на мрежи *YouTube*, то је и лако доступно. С обзиром на то да се могу наћи тандем партнери, саговорници који желе да помогну у учењу српског језика (*Community Tutors*), студенти и стручни наставници, часови могу бити бесплатни, врло приступачних цена до оних скупљих.

4. Закључак

У раду смо се усредсредили на представљање општих карактеристика платформи са којима смо се сусрели и приказивању могућности рада на њима, док би анализа сваке појединачно захтевала посебну студију. Исто је и са развијањем језичких вештина и њиховим интегрисањем, јер смо само отворили многе теме од којих се већина може претворити у засебна истраживања. Због специфичности наставе преко интернета и физичке удаљености ученика од говорног подручја циљног језика, а делом и због недостатка адаптираних садржаја, вештина слушања се показала као посебно изазовна. Вештину писања није тако лако интегрисати у овакав вид наставе због савременог односа према писаној комуникацији, код вештине читања наилазимо на проблем недовољно прилагођених текстова за ниже нивое, док се вештина говора показала најмање запостављеном. Избором одговарајућих дигиталних алата и апликација, које смо понудили у раду, као и прилагођавањем садржаја, можемо утицати на динамику часа и једнако увежбавање свих језичких вештина, али и на мотивацију ученика и њихову активност. Подједнако неговање свих језичких вештина неопходно је за стицање комуникативне компетенције ученика, а недовољан број прилагођених материјала за њихово развијање може послужити као инспирација за стварање нових опуса, али и заједница, како ученика, тако и наставника. Велики избор садржаја који нам се нуди, интернет програма и апликација, као и сајтови за учење других страних језика могу бити модел за даље прилагођавање материјала, вежби и страница које би се бавиле учењем српског језика као страног.

Иако спада у групу мање популарних језика за учење, српски језик је нашао своје место на великим порталима за учење свих језика и, изгледа, као да је потражња за онлајн часовима српског као страног или завичајног језика све већа. Како би се успешно одговорило на овај захтев, наставников задатак је да се непрестано усавршава и прати промене и новине у дигиталном свету и направи избор дигиталних алата и апликација (за почетак је довољно усавршити коришћење једног алата или једне апликације) које доприносе динамици наставе чинећи је лако доступном, практичном, активном и занимљивом, и прилагоди их циљу саме наставе.

Литература

- Велимирац С. (2016). Улога наставника српског као страног језика. У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 27–35.
- Вељковић Станковић Д. (2007). Примена интернета у настави страног језика. У: М. Дешић (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси I*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 185–194.
- Дурбаба, О. (2011). *Теорија и пракса учења и настава страних језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Крајишник В. (2016). Нека питања из методике наставе српског као страног језика. У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, стр. 7–26.
- Милићевић Добромиров Н. (2020). Internet kursevi srpskog jezika. У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси IV*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 475–486.
- Миљковић, М. (2020). Srpski online – Nove mogućnosti za učenike i nastavnike. У: В. Крајишник (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси IV*, Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 487–498.
- Новаковић, А. (2022). *Уџбенички комилеј у настави српској као страниј језика*, Ниш: Филозофски факултет Универзитета.
- Новаковић, А. (2021). Функционалност електронских интерактивних платформи у онлајн настави. У: Ж. Крњаја, Л. Радуловић (ур.), *Настава и васпитање 70* (1), 105–125.
- Новаковић А., Ј. Османовић Зајић Ј. & Ј. Максимовић. (2022). Структура часова у онлајн окружењу. У: Б. Ранђеловић (ур.), *Зборник радова Училијској факултету у Призрену – Лепосавићу 18*: Лепосавић: Учитељски факултет у Призрену, 11–27.
- Новаковић А. & С. Божић. (2020). Ставови студената србистике према платформама за електронско учење (*Google Classroom* и *Hangouts Meet*). *Методички видци* 11, 13–28.
- Aragón-Mendizábal E. et al. (2016). Análisis comparativo entre escritura manual y electrónica en la toma de apuntes de estudiantes universitarios, *Comunicar*; 48: *Ética y plagio en la comunicación científica*; 101–107. Документ у целини доступан на: https://www.scipedia.com/public/Aragon-Mendizabal_et_al_2016a (приступљено 9.2.2023).

- Council of Europe. (2018). *The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment, Companion Volume with Descriptors*. Документ у целини доступан на: <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989> (приступљено 8. 2. 2023).
- Mangen A. et al. (2015). Handwriting versus Keyboard Writing: Effect on Word Recall. *Journal of Writing Research* 7 (2), 227–247. Документ у целини доступан на: <https://doi.org/10.17239/jowr-2015.07.02.1> (приступљено 9.2.2023).
- Martyushev N. et al. (2021). Online Communication Tools in Teaching Foreign Languages for Education Sustainability. *Sustainability* 2021, 13, 11127, MDPI, Basel, Switzerland Документ у целини доступан на: <https://doi.org/10.3390/su131911127> (приступљено 9.2.2023).

Marija Marković

POSSIBILITIES AND IMPLEMENTATION OF TEACHING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE THROUGH THE INTERNET

Summary

The fast development of technology today has provided us with a large number of platforms for learning foreign languages, digital and interactive boards, programmes for creating personalized, creative and interactive exercises, online courses and a plethora of content available on the internet which can be adjusted to suit any teaching goal. The conditions we all found ourselves in back in 2019, when the Covid pandemic broke out, required us to shift to online classes and this in turn helped us adapt to new learning and teaching methods faster and discover more efficient ways of learning foreign languages.

The goal of this paper is to show the possibilities and peculiarities of conducting online classes of Serbian as a foreign language with the emphasis on balanced practice of all language skills. The experience we have gained by working on various language platforms over the past couple of years (*Italki, Preply, Verbling*) as well as on telecommunication applications like *Skype* and *Zoom* will help us explore the characteristics of online education, the choice of digital tools and the scope of their application. Our aim is to point out the advantages of online education and the benefits of internet usage in real time during classes. We cannot, however, turn a blind eye to the challenges we are facing today in the context of online education and will therefore present some ideas of how we believe they can be overcome. Our hope is that these ideas inspire our fellow colleagues to create a digital framework which would be of help to teachers and students alike.

Keywords: Serbian as a foreign language, online classes of Serbian as a foreign language, novelties in online education, language skills in online education.